

УКРАЇНСЬКА ОСВІТА У ФОКУСІ КОГНІТИВНОЇ ВІЙНИ: СУЧАСНИЙ СТАН

Наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Актуальні проблеми психологічної протидії негативним інформаційним впливам на особистість в умовах сучасних викликів» 8 квітня 2021 р.

<https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-13-13>

БУРОВ Олександр Юрійович
доктор технічних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник відділу технологій відкритого навчального середовища Інституту інформаційних технологій і засобів навчання Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

Анотація. Проведено аналіз змін у методах психологічного впливу на населення України та ролі освіти у протидії загрозам у цифровому навчальному середовищі. Встановлено: когнітивна війна направлена на захоплення людського капіталу країни, вона відрізняється від інформаційно-психологічної за метою, стратегією, об'єктами (направлена не стільки на населення в цілому, скільки на формування соціальної еліти країни) та засобами дії; найбільш уразливою для когнітивної зброї є молода особистість з несформованою когнітивною моделлю оточуючого світу; формування критичного мислення та пошукової активності є складником ефективної освіти та протидії когнітивним загрозам.

Ключові слова: когнітивна війна; цілі; соціальна еліта; критичне мислення.

Пандемія COVID-19 призупинила тенденції глобалізації біосоціальної та матеріальної взаємодії людей, збільшилась питома вага цифровізації усіх сфер життя людини. Як підкреслюється у матеріалах Всесвітнього економічного форуму в Давосі (2019-2021 рр.), суспільство вимагає нових принципів, критеріїв та засобів навчання/підготовки робітників в інформаційну еру з наголосом на розвиток інтелекту, критичності та творчого мислення людини. Нові норми життя вимагають нового рівня інтеграції в системі «людина — технічні засоби — середовище» (СЛТС), а також необхідності захисту інтелектуального капіталу країни від несприятливих психологічних чинників дії мережі на особистість.

Мета дослідження — аналіз змін у методах психологічного впливу на населення України та ролі освіти у протидії загрозам у цифровому навчальному середовищі.

Розглянуто модель цифрового середовища, де у мережево-орієнтованому просторі «вузол (людина/інший агент) — інтерфейс — зв'язок — мережа» воно виступає простором існування та дії інформації, а кожний складник має свої властивості — ініціативність, ефективність, складність, гнучкість і продуктивність (Биков та ін., 2019). Підкреслюється, що параметри властивостей не є постійними у просторі та часі, а інформація, введена в мережу, може існувати поза простором і часом, особливо при використанні хмарних технологій.

З позицій СЛТС розглянуто вплив цифровізації на розширення інформаційно-психологічних воєн і виникнення в останні роки їх нового типу — когнітивних. Проаналізовано відмінність

між ними (du Cluzel, 2021), яка проявляється, насамперед, у *стратегії* (в інформаційній війні — використання різних демотиваторів, пригнічення і підпорядкування свідомості ворога; у когнітивній — програмування супротивника на особистісне самознищення), *мети* (в інформаційній війні — придушення волі ворога, небажання ворога продовжувати боротьбу; у когнітивній — навіювання ворогу думки про те, що сама боротьба не існує, знищення його особистості, пригнічення та підпорядкування свідомості), *об'єктах впливу*: суспільство (масова свідомість, національна ідентичність та пасіонарність); соціальна еліта (інтелектуальний капітал держави).

Когнітивна війна — це комплекс заходів, спрямований на захоплення людського капіталу (з метою управління соціальною елітою країни-мішені). Когнітивна зброя — це засоби контролю інтелектуального середовища країни за допомогою помилкових (викривлених) наукових теорій, парадигм, концепцій, стратегій, що впливають на управління країною в напрямі послаблення захисту значущих національних ресурсів (Pocheptsov, 2020). У таких умовах, зокрема для перемоги в XXI ст. на перший план вийдуть не *high-tech*, а високі гуманітарні технології (*high-hume*), зокрема рефлексивне управління, інформаційні атаки, організаційна зброя, технології управління хаосом, методи впливу на масову свідомість і установки еліти. Починаючи з 2008 р. концептуальні та практичні положення когнітивної війни, як і сам термін (Багдасарян, 2016), почали впроваджуватись у життя.

Можливими цілями когнітивного втручання (складниками людського капіталу) в освітній сфері є такі:

- персональні дані;
- «розмивання» та фальшування навчального контенту (насамперед, у соціально- та культурно-значущих предметах/дисциплінах);

- бази даних;
- бази знань;
- пізнавальна мотивація;
- загальне та критичне мислення;
- історична та етно-культурна самоідентифікація;
- комунікації учасників освітнього процесу.

Головні можливі напрями дії когнітивних загроз на учасника освітнього процесу (УОП) можуть бути згруповані таким чином:

- руйнування критичного мислення (спотворення інформації у часі та просторі);
- руйнування самоідентичності;

- формування недовіри до джерел знань;
- руйнування міжособистісних комунікацій;
- спотворення сенс-життєвих цінностей;
- деформація когнітивної моделі буття.

На часі пропонуються такі підходи до протидії когнітивному впливу на учасника освітнього процесу (Burov et al., 2021):

- попереджувальне виявлення загроз, пом'якшення їх дії;
- ідентифікація загроз;
- ідентифікація факту результативного впливу кіберзагроз на УОП, зокрема шляхом виявлення потенційної девіантної поведінки;
- забезпечення інформування УОП щодо небезпек когнітивного втручання;
- навчання та тренування протидії загрозам та відновленню когнітивної діяльності, у тому числі «кібер-вакцинація».

Висновки:

Когнітивна війна відрізняється від інформаційно-психологічної за метою, стратегією, об'єктами та засобами дії й направлена на захоплення людського капіталу та вплив на формування соціальної еліти країни.

Найбільш уразливою для когнітивної зброї є молода особистість з несформованою когнітивною моделлю оточуючого світу.

Формування критичного мислення та пошукової активності є складником ефективної освіти та протидії когнітивним загрозам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Багдасарян, В.Э. (2016). «Когнитивное оружие» как инструмент десуверенизации. Центр Сулакшина (Центр научной политической мысли и идеологии). <https://cutt.ly/vQOm96>
- Биков, В.Ю., Буров, О.Ю., & Дементієвська, Н.П. (2019). Кібербезпека в цифровому навчальному середовищі. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 70(2), 313-331. <https://doi.org/10.33407/itlt.v70i2.2876>
- Burov, O., Krylova-Grek, Yu., Lavrov, E., Orliyk, O., Lytvynova, S., & Pinchuk, O. (2021). Cyber Safety in the Digital Educational Environment: External and Internal Risks. In D. Russo, T. Ahrm, W. Karwowski, G. Di Bucchianico, R. Taiar (Eds.), *Intelligent Human Systems Integration 2021. IHSI 2021. Advances in Intelligent Systems and Computing*, 1322 (pp. 364-370). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-68017-6_54
- Du Cluzel, F. (2021). *Cognitive Warfare*. Innovation Hub. <https://cutt.ly/aQOnT5n>
- Pocheptsov, G. (2020). *The First Cognitive War in the World (Ukraine, Crimea, Russia)*. <https://www.academia.edu/10057232>
- World Economic Forum. (n.d.). *Reports*. <https://www.weforum.org/reports>

UKRAINIAN EDUCATION IN THE FOCUS OF COGNITIVE WAR: THE CURRENT STATE

*Scientific report at the methodological seminar of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine
“Actual Problems of Psychological Resistance to Harmful Information Impact on Personality
under Current Challenges” (April 8, 2021)*

Oleksandr Burov

*DSc in Engineering, Senior Researcher, Leading Research Fellow of the Department of Open
Learning Environment Technologies, Institute of Information Technologies and Learning
Tools of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine*

Abstract. *The analysis results of changes in methods of psychological influence on the population of Ukraine and the role of education in counteracting threats in the digital learning environment are considered. Outcomes of the research: cognitive war is aimed at capturing the human capital of the country, and it differs from the information and psychological operations by purpose, strategy, objects (aimed not so much at the population as a whole, but at forming the social elite of the country) and means of action; a young person is the most vulnerable to cognitive weapons because of an unformed cognitive model of the world around him/her; the formation of critical thinking and exploratory activity is a component of effective education and counteraction to cognitive threats.*

Keywords: *cognitive war; targets; social elite; critical thinking.*

Дата публікації: 28 травня 2021 р.